

BERNT SCHILLER

Socialdemokratiska omröstningar 1901–1907

Några korrelationsanalyser

I

Tre gånger – 1901, 1904 och 1907 – påbjöd Sveriges socialdemokratiska arbetareparti (SAP) omröstning för eller emot storstrejk i rösträttsfrågan. En storstrejk ägde rum 1902 – den s.k. politiska storstrejken – men den var endast en demonstrationsstrejk under de tre dagar riksdagen debatterade rösträtten. En verklig storstrejk utbröt 1909, men den var facklig beslutad av Landsorganisationen i en kraftmätning med arbetsgivarnas organisationer.

Storstrejksomröstningarna var stora opinionsundersökningar. Deras resultat har ibland nämnts, men – kanske för att de aldrig utlöste någon verklig storstrejk – har de inte närmare analyserats. Omröstningarna för eller mot storstrejk är märkliga genom att landets arbetare därvid besvarade en fråga av central betydelse för arbetarrörelsen. Storstrejken var det yttersta maktmedlet, vare sig det gällde anfall eller försvar. Därför visar inställningen till storstrejk hur mycket olika grupper av arbetare var beredda att skärpa striden för politiska rättigheter eller hur radikala de i detta avseende var. Det förtjänar prövas, om de åsikter, som omröstningarna gav uttryck för, närmare kan lokaliseras och om de kan sättas i samband med andra opinionsyttringar och händelser inom arbetarrörelsen under åren före första världskriget. Nya socialistiska riktningar började under denna tid framträda och söndra arbetarrörelsen.

Nästan samtidigt med storstrejksomröstningen 1907 var den s.k. suspensionsomröstningen. Den gällde partistyrelsens åtgärd att från medlemsskap i partiet suspendera ledarna för den ungsocialistiska – närmast anarko-syndikalistiska riktningen – Hinke Bergegren och Carl Schröder. Brytningen mellan ungsocialisterna och det socialdemokratiska partiet blev definitiv, när partikongressen 1908 full-

följde suspensionen och formligt uteslöt Bergegren och Schröder. I protest häremot utträdde en rad fackföreningar, som tidigare varit kollektivanslutna till SAP.

Året efter storstrejken konstituerade fackföreningar, som var missnöjda med organisationsformerna och den fackliga taktiken, en syndikalistisk fackföreningsrörelse, SAC, Sveriges arbetares centralorganisation.

Samtidigt var en ny opposition i framväxt inom SAP. Den socialdemokratiska ungdomsrörelsen började gå egna vägar och skulle 1917 bilda Sveriges vänstersocialistiska parti – senare kommunistpartiet.

En mängd frågor kan ställas om de inre sammanhangen på den radikala likaväl som på den konservativa flygeln i den svenska arbetarrörelsens historia. Framtida främst lokala undersökningar av arbetarkommuner, fackföreningar och lokala samorganisationer kan ge svar på några av frågorna. Här skall jag endast analysera inställningen till den politiska storstrejken, som den tog sig uttryck i storstrejksomröstningarna, för att söka få ett svar på frågan:

Finns det en kontinuitet i arbetarkommunernas, fackföreningarnas eller fackförbundens medlemmars attityd till politisk storstrejk uttryckt i omröstningssiffrorna 1901, 1904 och 1907?

Källmaterialet finns på Arbetarrörelsens arkiv i Stockholm (AAS) och föreligger på följande sätt beträffande de olika storstrejksomröstningarna:

1901: Allt primärmaterial från omröstningen tycks ha gått förlorat. – Enstaka uppgifter, som inte går att kontrollera, lämnas av några talare vid den extra partikongressen 1902. Bilagan till kongressprotokollet med omröstningsresultaten är försvunnen.¹

1904: Omröstningscirkuläret med 6 frågor samt tryckta blanketter redovisande svaren från varje arbetarkommun och från varje till arbetarkommunen ansluten eller utanför stående förening (fackförening), som deltagit, finns bevarade. Dessutom finns en bearbetning av Herman Lindqvist, C. G. T. Wickman och Gerhard Magnusson.²

¹ Storstrejkskongressen 10–13 april 1902. Protokollet, s. 49 o. 57 AAS.

² Storstrejksomröstningen 1904. Blankettmaterialet A–D samt bearbetningen därav 'Rapport över storstrejksomröstningen 1904' (av Lindqvist, Wickman o. Magnusson) samt utkast därtill. AAS.

1907: Omröstningscirkuläret med voteringspropositionen samt arbetarkommunernas svar därpå i form av protokollsutdrag finns i behåll. I fråga om ett 20-tal arbetarkommuner framgår det av protokollsutdragen hur kommunens anslutna föreningar (fackföreningar) röstat.³

2

Den första storstrejksomröstningen skall ha ägt rum omkring årskiftet 1901/1902 i samband med penninginsamling till en storstrejksfond.⁴ Omröstningen hade beslutats i Malmö i augusti 1901. Härordningsfrågan hade då nyligen lösts av riksdagen, men ej rösträttsfrågan – således ökade försvarsbördor utan vidgad medborgarrätt.

Sedan ett nytt rösträttsförslag fallit i riksdagen våren 1904 verkställdes en ny omröstning inom det socialdemokratiska partiet. I juli 1904 utsändes ett omröstningscirkulär med sex frågor varav de två första, som innebar direkt ställningstagande till storstrejk, löd:

»1. Anser Ni storstrejken vara ett ändamålsenligt kampmedel, lämpligt att under givna förutsättningar, brukas som påtryckningsåtgärd i politiska syften? (betecknas i forts. 1904: 1)

2. Är Ni villig att vid lämplig tidpunkt – som av partikongressen i februari 1905 möjligen kan komma att beslutas – på *obestämd* tid deltaga i en storstrejk som påtryckning för en fördelaktig lösning av rösträttsfrågan?»⁵ (betecknas i forts. 1904: 2)

Efter den första liberala ministärens fall blev storstrejken aktuell som kampmedel mot den Lindmanska regeringens väntade förslag. Till en början gällde det både lagstiftning mot samhällsfarliga strejker och rösträttsfrågan. Något s.k. klasslagförslag lade regeringen inte fram och omröstningen kom därför enbart att gälla storstrejk för rösträtt. Voteringspropositionen daterad den 18 februari 1907 löd:

»Den som vill att en *politisk storstrejk* skall tillgripas för att tillbakalå det nu föreliggande kungliga rösträttsförslaget och söka

³ Storstrejksomröstningen 1907. Protokollsutdragen. AAS.

⁴ Enl. cirkulär i febr. 1902 var omröstningen då ännu ej avslutad. Fackföreningarna skulle lämna protokollsutdrag med antalet ja- och nejroster till parti styrelsen. AAS.

⁵ Omröstningsedel blankett A. Storstrejksomröstningen 1904. Kursiverat på blanketten.

genomdriva en författningsrevision i enlighet med socialdemokratiens krav (socialdemokratiska riksdagsgruppens förslag) röstar

Ja.

Den som ej anser att ställningen nu är sådan, att en politisk storstrejk bör tillgripas, röstar

Nej.»⁶

Huvudresultatet av omröstningarna sammanfattas i nedanstående tabell:

TABELL 1

Storstrejsomröstningarna inom SAP 1901, 1904 och 1907

Omröstn.	Medlem.	Deltag.	%	»Ja»	%	»Nej»	%	Blanka
1901 ⁷	48.241	> 20.000	41,5	18.000	90,0	?		?
1904: 1	61.954	31.460	50,8	18.887	60,0	11.901	37,8	672
„ : 2	„	„	„	14.732	46,8	16.063	51,1	665
1907	108.178	52.094	48,2	35.574	68,3	16.221	31,1	309

Ungefär hälften av socialdemokratiska partiet deltog i de tre omröstningarna. Storstrejkviljan var störst 1901, ca 90 %, men endast ca hälften så stor 1904, om vi räknar svaren på fråga 2 om storstrejk 1905. Det bör vara riktigare att räkna med fråga 2 än med den mera platoniska förklaring, som ett »ja» på fråga 1 måste anses innebära. 1907 hade entusiasmen för storstrejk åter ökat till att omfatta bortåt 70 % av de röstande.

3

I tabell 1 har alla kända siffror om den första storstrejsomröstningen redovisats och i fortsättningen kommer jag enbart att behandla omröstningarna 1904 och 1907.

Arbetarkommunernas röstning 1904 visar ett nära samband mellan svaren på fråga 1 och fråga 2. Arbetarna har i allmänhet hellre deklarerat sig för storstrejk i princip än för storstrejk 1905, men det

⁶ Cirkulär 18/2 1907. SAP:s cirkulär AAS (kursiverat i cirkuläret).

⁷ Siffrorna för deltagande och ja-röster ungefärliga.

framgår ändå att en arbetarkommun med hög ja-procent på fråga 1 i allmänhet också har förhållandevis fler ja-röster på fråga 2 än en arbetarkommun med lägre ja-procent på fråga 1. Det svar en arbetare givit på frågan omorstrejck i princip, har inte oväntat påverkat hans svar på frågan omorstrejck 1905 eller tvärtom.

Syftet med min undersökning är emellertid, att pröva om det finns någon kontinuitet i arbetarnas attityder till den politiska ororstrejcken – inte vid samma, utan vid olika tidpunkter. Av större intresse än att konstatera det ganska givna sambandet mellan svaren på fråga 1 och fråga 2 vid omröstningen 1904, är därför att undersöka, om det finns något samband mellan inställningen till ororstrejck 1905 (1904: 2) och till ororstrejck 1907. Röstade arbetarekommuner med hög ja-procent 1904: 2 i lika hög utsträckning »ja» 1907, respektive röstade kommuner med låg ja-procent 1904: 2 i lika ringa utsträckning »ja» 1907? För att så skulle varit fallet skulle tala, att det vid båda omröstningarna gällde samma handling – ororstrejck – i samma syfte – rösträtt, mot kunde anföras, att den politiska situationen ändrats liksom att det socialdemokratiska partiet förändrats mellan 1904 och 1907. Arbetarpartiets medlemsantal växte från 64.835 år 1904 (4:e kv.) till 110.422 år 1907 (1:a kv.)

Hur arbetarkommunernas medlemsantal förändrats framgår till en del av tabell 2.

TABELL 2

Arbetarkommunernas medlemsantal i storleksklasser 1904 och 1907⁸

Medlemmar	Arbetarkommuner	
	1904 (4:e kv.)	1907 (1:a kv.)
5.000–	2	3
1.000–4.999	7	17
500– 999	13	23
400– 499	6	7
300– 399	6	10
200– 299	12	16
100– 199	20	33
– 99	46	75
	112	184

⁸ SAP:s årsberättelser 1904 och 1907. Bearbetning.

TABELL 3
Fackförbundens medlemsökning 1904–1906°

Förbund	Ökning medl.	1904–06 %
Textilarb.fbdt + Repslagarefbdt	5.339	435,5
Sågverksind.arb.fbdt	7.469	409,0
Gruvarb.fbdt	2.590	184,3
Litografiska fbdt	171	183,9
Spårvägsm.fbdt	959	167,4
Kvinnornas fbd	631	155,4
Transportarb.fbdt	5.154	110,2
Grov- o. fabriksarb.fbdt	18.103	106,0
Enskilda föreningar	55	98,2
Kem.tekn. + Läderarb.fbdt	1.313	90,4
Glasarb.fbdt	461	85,2
Färg- o. glasm.arb.fbdt	164	81,2
Sadelmak.- o. tapetserarefbdt	247	62,2
Stenhuggarefbdt	1.521	53,4
Träarb.fbdt	3.776	50,8
Järn- o. metallarb.fbdt	8.554	45,8
Bageri- o. konditoriarb.fbdt	843	43,6
Korkarb.fbdt	86	36,1
Tunnbindarefbdt	98	32,5
Bleck- o. plåtslagarefbdt	348	25,5
Murarefbdt	721	22,2
Skrädderiarb.fbdt	509	21,0
Gjutarefbdt	391	18,2
Bryggeriarb.fdbt	254	11,1
Tobaksarb.fbdt	211	10,2
Kakelugnsmakarefbdt	90	7,8
Skoarb.fbdt	143	4,0
Handskarb.fbdt	5	1,4
Bokbindarefbdt	15	1,2
Måleriarb.fbdt	- 8	- 0,3
Hattarb.fbdt	- 35	- 17,3
Summa ökning LO 1904–06	60 178	73,6

^o Sifferuppgifter och grafiska framställningar över LO:s och de svenska fackförbundens ekonomiska verksamhet under 25-årsperioden 1888–1912. Sthlm 1915.

Tab. 1. Fackförbundens medlemsantal (31/12 resp. år; 1906 dock 31/1 1907). Bearbetning.

Förbund	Ökning medl.	1904-06 %
Järnvägsmannafbdt	17.971	359,4
Sjömans- o. eldarefbdt	745	219,1
Telegraf- o. telefonmannafbdt	456	116,6
Slakteri- o. charkuteriarb.fbdt	153	41,2
Tullmannafbdt	192	27,1
Maskinist- o. eldarefbdt	64	25,6
Typograffbdt	716	15,8
Postmannafbdt	251	13,0
Stukatörfbdt ¹⁰	4	2,7
Summa ökning utom LO 1904-06	20 552	127,3
Varuutkörare- o. handelsarb.fbdt	680	
El.arb.fbdt	356	
Summa ökning samtliga 1904-06	81.766	83,5

Nya arbetarkommuner hade bildats och gamla hade ökat sitt medlemsantal. De enskilda kommunerna hade förändrats i yttre omfattning absolut och i förhållande till varandra, men det hade också skett stora inre förskjutningaar i kommunernas sammansättning. De senare kan vi få ett visst begrepp om genom fackföreningsrörelsen. SAP bestod till sin övervägande del av kollektivanslutna fackföreningar. Många stod dock utanför partiet, vilket framgår av siffrorna för den totala fackföreningsrörelsen jämförda med siffrorna för SAP (1904: 97.878/61.954 och 1907: 179.644/108.178). Trots detta bör en strukturförändring inom fackföreningsrörelsen avspelas inom det socialdemokratiska partiet.

Hur fackförbundens medlemsantal och inbördes storleksförhållanden förändrats mellan 1904 och 1907 framgår av tabell 3. Strukturförändringen bland fackförbunden måste återspeglas inom SAP även om alla fackföreningar inte var kollektivanslutna. Förskjutningarna mellan 1904 och 1907 är betydande. De 'icke-yrkesutbildade' förbunden (textil, sågverks, transport, grov- o. fabriks) ökade mest. Grov- och fabriksarbetareförbundet mer än fördubblades genom ett tillskott på ca 18.000 nya medlemmar, vilket ensamt utgjorde närmare 30 % av LO:s hela tillväxt, medan andra förbund som Målare-

¹⁰ Approximativa siffror.

förbundet närmast gick tillbaka. Beroende på olika tillväxt hos anslutna fackföreningar kan således en arbetarkommun mellan 1904 och 1907 fullständigt ha förändrat karaktär, även om man bortser från de nya fackföreningar, som kan ha anslutit sig.

Efter att ha skisserat dessa förutsättningar för en jämförelse kan vi gå till verket och studera ja-procenten i de arbetarkommuner, som deltog i *båda* omröstningarna. De utgör 66 stycken.

7 stycken arbetarkommuner visar kontinuitet genom hög ja-procent både 1904 och 1907.

TABELL 4

Arbetarkommuner med stor andel ja-röster både 1904:2 och 1907

(summa ja-proc. \geq 150)

Arbetar- kommun	1904:2		1907		Största fackförening(ar) ¹¹	
	Ja	Nej	Ja	Nej	1904	1907
Bs Hörken	14	0	72	0	grovarb. m.fl.	=
Koskullskulle	50	2	69	0	gruvarb. (enda)	=
Hamburgsund	32	4	32	0	stenhuggare (enda)	=
Kävlinge	125	19	253	16	grovarb. o. skoarb.	=
Bro	51	9	39	4	stenhuggare (enda)	=
Oxelösund	86	23	274	14	hamnarb.	=
Uddevalla	54	18	219	63	stenhuggare m.fl. gråstensarb. m.fl.	
Summa	412	75	958	97		
	(84,6 %)		(90,8 %)			

Det är små arbetarkommuner innefattande en del av »stenriket» i Bohuslän: stenbrotten i Bro och Hamburgsund samt Uddevalla arbetarkommun med flera olika men med stenarbetare som största fackförening. En stenhuggarfackförening fanns även i Oxelösund, men denna och övriga kommuner domineras av gruv-, grov- eller hamnarbetare.

¹¹ Enl. SAP:s årsberättelse 4:e kv. 1904 och 1:a kv. 1907. Fackförening eller fackföreningar, som ensamt eller tillsammans med andra (»m.fl.») har flertal bland arbetarkommunens medlemmar.

10 stycken arbetarkommuner visar kontinuitet genom låg ja-procent både 1904 och 1907.

TABELL 5

Arbetarkommuner med liten andel ja-röster både 1904:2 och 1907

(summa ja-proc. \leq 100)

Arbetar-kommun	1904:2		1907		Största fackförening(ar) ¹²	
	Ja	Nej	Ja	Nej	1904	1907
Norrahammar	10	85	57	147	gjutare o. järnarb.	=
Halmstad	211	349	174	336	grovarb. m.fl.	= + träarb.
Västerås	204	399	156	254	järnarb.	=
Alby	4	36	103	64	grovarb.	=
Ystad	210	411	320	447	grovarb.	=
Uppsala	68	192	200	187	järn- o. kakelarb.	= + skoarb.
Varberg	25	55	71	88	transportarb. o. sten.	grovarb. o. sten.
Gävle	122	289	577	568	järnarb. o. typografer	järn- o. stuarb.
Jönköping	78	128	63	77	järnarb.	=
Eskilstuna	598	1.138	1.839	1.165	järnarb.	=
Summa	1.530	3.082	3.560	3.333		
	(33,2 %)		(51,6 %)			

Det är stora eller medelstora arbetarkommuner med varierande sammansättning dominerade av de »stora» förbunden inte minst Järn- och metallarbetareförbundets avdelningar i sådana städer som Västerås och Eskilstuna.

Förutom dessa grupper med god kontinuitet mellan omröstningsresultaten 1904 och 1907, vare sig det varit för eller emot storstrejk, finns en rad kommuner med dålig kontinuitet, vilka uppvisar antingen en starkt *ökad* ja-procent t.ex. Luleå, Ronneby, Karlstad, Borås, Karlskoga, Arvika m.fl., eller i några fall som t.ex. Falun, Hässleholm och Eslöv en *minskad* ja-procent.

Finns det då något samband mellan omröstningarnas utfall 1904 och 1907, om vi ser till samtliga de vid båda tillfällena deltagande 66 arbetarkommunerna? Svaret kan erhållas genom att beräkna korrelationen mellan ja-procenten 1904:2 och ja-procenten 1907.¹³

¹² Ibid.¹³ Produktkorrelation.

Korrelationskoefficienten blir $r = 0,42$ $r^2 = 0,18$

Sambandet är svagt och endast en obetydlig del – 18 % ($r^2 = 0,18$) – av fördelningen i röstningsresultat 1907 kan förklaras med fördelningen av svaren på fråga 2 1904.¹⁴ En kontinuitet mellan storstrejksomröstningarna 1904 och 1907 kan inte anses påvisad med detta.

4

Det finns 18 stycken arbetarkommuner, som deltog i omröstningen 1904 och som av en ren slump redovisar, hur de till kommunen anslutna fackföreningarna röstat även 1907. De 18 finns sammanställda i tabell A (i tabellbilagan).

Vi får nu en möjlighet att åtminstone eliminera de till dessa arbetarkommuner anslutna fackföreningar, som ej deltagit i *båda* omröstningarna. De påverkade jämförelsen vid uträkningen av korrelationen ovan för hela antalet arbetarkommuner. Den minskade jämförbarhet, som ligger i fackföreningarnas olika tillväxt och därav förorsakade ändringar i de inbördes storleksförhållandena inom arbetarkommunerna mellan 1904 och 1907, går dock inte komma åt.

Listan över de 18 kommunerna ordnade efter ja-procent 1904: 2 ser ut på följande sätt:

	1904: 2	1907
Bergslags Hörken	100,0	100,0
Kävlinge	86,2	92,4
Eslöv	75,4	73,1
Grängesberg	68,0	78,4
Lomma	55,4	85,1
Söderhamn	47,1	48,7
Härnösand	46,3	86,8
Karlshamn	44,4	70,5
Arlöv	42,5	85,1
Lund	41,7	58,7
Norrköping	41,6	65,6
Jönköping	39,0	49,5

¹⁴ Anmärkas bör att någon vägning vid beräkningen av korrelationen inte ägt rum dvs. en arbetarkommun med ett dussin röstande inverkar lika mycket på resultatet som t.ex. Stockholms arbetarkommun. Ordet »förklara» har här en statistisk betydelse och innebär i och för sig inte att ett orsakssammanhang föreligger.

Katrineholm	38,3	84,2
Gävle	35,0	47,5
Sundsvall	26,3	60,5
Karlstad	23,4	73,2
Ronneby	14,6	74,4
Luleå	12,9	92,3

$$r = 0,21 \quad r^2 = 0,04$$

Korrelationen blir således ännu sämre än för alla de 66 arbetarkommunerna. Skall detta få befästa tvivlet på att det finns något påvisbart samband mellan röstningarna 1904 och 1907 om storstrejk? – eller beror den låga korrelationskoefficienten på det kvarstående problem vid jämförelsen, som ligger i förskjutningar av proportionerna mellan de olika till arbetarkommunen anslutna fackföreningarna 1904-1907?

Ett sätt att eliminera även denna svårighet är att beräkna sambandet inom var och en av de 18 arbetarkommunerna. Vid dylika detaljjämförelser dyker emellertid ett annat problem upp. Även om vi tar de största av de 18, kommer de absoluta talen för deras fackföreningar att bli så små, att de inte tillåter omräkning till procent utan att skillnader på 10-tals procent kommer att bero på om en eller två arbetare röstat ja eller nej. Korrelation eller inte mellan kommunernas röstning 1904 och 1907 blir beroende på slumpen. En uträkning för de två största tyder också på att så är fallet:

1904: 2/1907	Norrköping	$r = -0,2$	$r^2 = 0,04$	
„	„	Lund	$r = 0,6$	$r^2 = 0,36$

Finns det då något sätt att undanröja alla de faktorer, som i det föregående tenderat till att ge minskad jämförbarhet och som har bestått av

- 1) att arbetarkommunerna inte består av samma fackföreningar,
- 2) att proportionerna mellan fackföreningarna förskjutits och
- 3) att de absoluta talen tenderar att bli för små för att omräknas i procent?

Enligt min mening kan detta uppnås genom att överge den politiska indelningen – arbetarkommunerna – och övergå till den fackliga dvs. slå samman fackföreningarna förbundsvis för de 18 kommunerna

TABELL 6

Vissa fackförbund, kommunvis redovisade i storstrejksomröstningarna både 1904 och 1907. Antal medlemmar, deltagare och ja-röstande (sammandrag o. proc.)

Förbund	Medl.		Deltagare						»Ja»			
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
	1904	1907	1904	%	1907	%	1904: 1	%	1904: 2	%	1907	%
Bageriarb.	202	306	129	63,7	229	74,8	70	54,3	47	36,4	121	52,8
Bryggeriarb.	142	183	90	63,4	97	53,0	33	36,7	19	21,1	45	46,4
Gjutare	177	168	119	67,2	135	80,4	71	59,7	32	26,9	65	48,1
Grov- o. fabr.	1.396	1.883	590	42,3	1.017	54,0	374	63,4	302	51,2	825	81,1
Gruvarb.	288	377	198	68,6	360	95,5	177	89,4	152	76,8	293	81,4
Järn- o. metall	1.449	1.641	706	48,7	1.019	62,1	400	56,7	252	35,7	671	65,8
Murare	444	340	257	57,9	211	62,1	129	50,2	118	45,9	133	63,0
Skoarb.	424	437	321	75,7	281	64,3	228	71,0	216	67,3	215	76,5
Skrädderiarb.	315	386	174	55,2	255	66,1	95	54,6	64	36,8	170	66,7
Sågverksarb.	358	885	160	44,7	368	41,6	125	78,1	52	32,5	262	71,2
Tobaksarb.	96	94	87	90,6	91	96,8	19	21,8	9	10,3	17	18,7
Transportarb.	503	662	314	62,4	355	53,6	182	58,0	132	42,0	231	65,1
Träarb.	755	872	423	56,0	598	68,6	272	64,3	207	48,9	339	56,7
Typografer	170	169	127	74,7	154	91,1	53	41,7	39	30,7	75	48,7
Summa	6.719	8.403	3.695	55,0	5.170	61,5	2.228	60,3	1.641	44,4	3.462	67,0

1904 och 1907. Felkällorna 1) och 2) ovan faller bort av sig själva och fel 3) kan undvikas genom att inte ta med förbund med alltför få medlemmar i de 18 arbetarkommunerna.

Sammanräkningen av de 18:s fackföreningar förbundsvis finns redovisad i tabell 6.

I de 18 arbetarkommunerna har deltagit fackföreningar från 14 förbund med minst ca 100 deltagare i omröstningarna både 1904 och 1907. Ordnade efter ja-procent 1904: 2 blir fördelningen följande:

Förbund	1904: 2	1907
Gruvarb.	76,8	81,4
Skoarb.	67,3	76,5
Grov- o. fabr.	51,2	81,1
Träarb.	48,9	56,7
Murare	45,9	63,0
Transport	42,0	65,1
Skrädderiarb.	36,8	66,7
Bageriarb.	36,4	52,8
Järn- o. metall	35,7	65,8
Sågverks	32,5	71,2
Typografer	30,7	48,7
Gjutare	26,9	48,1
Bryggeriarb.	21,1	46,4
Tobaksarb.	10,3	18,7

Korrelationskoefficienten blir $r = 0,82$ $r^2 = 0,67$ ¹⁵

Korrelationskoefficienten är hög nog för att sambandet mellan storstrejksomröstningarna 1904 och 1907 skall vara fullt klart. Inte mindre än 67 % av ja-rösternas fördelning mellan de 14 fackförbundens medlemmar i de 18 kommunerna vid omröstningen 1907 kan förklaras av ja-rösternas fördelning 1904: 2. De tidigare framräknade låga korrelationerna och den nu erhållna höga visar, att sam-

¹⁵ Korrelationskoefficienten 1904: 1/1907 blir $r = 0,86$ $r^2 = 0,74$. Fackföreningar både inom och utom SAP har medtagits. Vid jämförelse mellan arbetarkommunerna i det föregående har endast medräknats anslutna fackföreningar. Anslutning till SAP eller inte har troligen spelat mindre roll för röstningen (jfr Lindquist-Wickman-Magnussons bearbetning 1904). Det väsentliga är att få med de fackföreningar, som *röstat* båda gångerna, även om de vid ena eller andra tillfället ej varit anslutna till arbetarkommunen.

bandet mellan omröstningarna inte är geografiskt, utan förbunds-mässigt. Förändringarna i antalet till arbetarkommunerna anslutna fackföreningar, liksom förskjutningarna i fackföreningarnas inbördes storleksförhållanden gör, att en kommuns inställning till storstrejken i många fall är en annan 1907 jämfört med 1904. Däremot är inställningen bland arbetarna tillhörande ett visst fackförbund i allmänhet densamma 1907 jämfört med 1904.

Gruv-, sko-, grov- och fabriksarbetare har mer än andra röstat för storstrejk både 1904 och 1907. Hit kan också räknas stenhuggarna, som inte var tillräckligt många i de 18 kommunerna för att komma med vid korrelationsberäkningen, men som vi tidigare fann bland de arbetarkommuner, som visade hög ja-procent vid båda omröstningarna. Arbetarkommunerna i Bohuslän, som med ett eller annat undantag alla dominerades av stenhuggarna, ligger sammanlagt en bra bit över den genomsnittliga ja-procenten vid omröstningarna – 1904 röstade 58,9 % och 1907 83,3 % av deras medlemmar för storstrejk.

Bland tobaks- och bryggeriarbetare, gjutare och typografer har däremot flertalet både 1904 och 1907 varit mot att tillgripa storstrejk.

5

Ett samband är en sak, dess orsak kan vara en annan. Sambandet mellan inställningen till storstrejk hos arbetarna i de 18 kommunerna och deras anslutning till olika fackförbund, gör yrkes- eller industritillhörigheten till den naturligaste förklaringen till arbetarnas inställning. Sedan återstår dock att besvara frågan *varför* yrkes- eller industritillhörigheten hade denna inverkan.

En förklaring, som ligger nära till hands, skulle vara, att den olika attityden till storstrejk för politisk rösträtt inom olika fack berodde på om dessa tillhörde hög- eller låglönegrupper och därmed låg över eller under rösträttsstrecket 800 kr i årlig inkomst.

Tyvärr tillåter knappast tillgängliga löneuppgifter¹⁶ att med säker hand dela upp fackförbunden utefter en löneskala. Av de förbund, som var starkast för storstrejk, kan troligen gruv-, sten- och transportarbetarförbunden räknas till en låglönegrupp med löner på 700–900 kr per år. Dit hör sågverksarbetarna, men kanske också sådana

¹⁶ G. BAGGE, E. LUNDBERG, I. SVENNILSSON, Wages in Sweden 1860–1930. 1–2. Arbetsstatistik A: 5:3 samt A: 7.

livsmedelsindustrins arbetare som bryggare, bagare och tobaksarbetare. Grovarbetarna kan ha hört dit, men det stora Grov- och fabriksarbetareförbundet inneslöt många olika yrken – »LO i miniatyr» – och är därför särskilt svårt att klassificera. Höglönegrupperna omfattade med säkerhet typograferna, men troligen även järn- och metallarbetare, gjutare och murare, flertalet med ganska sval inställning till politisk storstrejk.

Inte bara lönen utan även arbetets natur skapar den sociala miljö, som kan tänkas påverka arbetarnas inställning. – Mellan förbundens karaktär i detta avseende och attityden till storstrejk finns ett visst samband. Vissa förbund består mer än andra av hantverks- eller låt oss säga yrkesutbildade arbetare, t.ex. typografer, smeder, gjutare och murare. Flertalet av dessa de yrkesutbildade arbetarnas förbund kommer långt ner i fråga om storstrejksvillighet. Högt upp på samma skala kommer däremot gruvarbetare, stenhuggare och grovarbetare, som huvudsakligen om än med stora undantag var arbetare utan den yrkesutbildning, som arbetarna inom de hantverksbetonade yrkena besatt.

Ser vi till båda faktorerna – lön och yrkesutbildning – finner vi, att de sist uppräknade arbetarekategorierna endera är lågavlönade eller icke-yrkesutbildade, men oftast bådadera. Dessa faktorer erbjuder därför en tänkbar förklaring till *varför* inställningen till storstrejk följer fackförbundstillhörigheten. Andra faktorer, t.ex. typen av arbetsgivare, arbetets hårdhet, lokalisering och befolkningsmässiga förhållanden kan också ha påverkat inställningen till politisk storstrejk.¹⁷

¹⁷ Beträffande den närmast föregående undersökningen vill jag anmärka, dels att den gäller enbart 18 arbetarkommuner, som är väl fördelade över hela landet, men vars representativitet för hela Sverige inte kan fastställas, dels att kategorindelningen av fackförbunden i huvudsakligen hög- eller låglönegrupper, yrkes- eller icke-yrkesutbildade arbetare är schematisk. För flera fack, bl.a. sko- och skrädderiarbetare, har jag fått avstå från varje försök till indelning.

TABELL A

Vissa fackförbund, kommunvis redovisade i storstrejksomröstningarna både 1904 och 1907.¹⁸
 Antal medlemmar, deltagare och ja-röstande

	Ort	Medl.		Deltagare		»Ja»			Anm.
		1904	1907	1904	1907	1904:1	1904:2	1907	
Bageriarb.	Gävle	49	90	37	68	14	9	24	50 medl.
	Jönköping	17	15	10	15	5	7	4	
	Karlstad	19	20	15	20	10	3	16	
	Lund	11	61	11	38	7	4	12	
	Norrköping	50	.	30	55	15	15	40	
	Ronneby	10	5	9	5	6	3	5	
	Sundsvall	46	60	17	28	13	6	20	
	Summa	202	306	129	229	70	47	121	
Bryggeriarb.	Eslöv	26	29	17	20	6	6	10	38 medl.
	Luleå	24	13	17	10	0	0	10	
	Lund	40	.	20	39	9	7	6	
	Norrköping	52	102	36	28	18	6	19	
	Summa	142	183	90	97	33	19	45	
Gjutare	Arlöv	20	21	11	19	9	7	15	6 medl.
	Eslöv	10	.	8	9	6	4	0	
	Gävle	63	60	28	58	16	7	28	
	Härnösand	13	.	6	12	1	0	8	
	Lund	71	66	66	37	39	14	14	
	Summa	177	168	119	135	71	32	65	
Grov- o. fabriksarb.	Arlöv	366	511	108	225	52	46	188	19 medl. tändsticksarb. guldlistarb. cement- o. gjut. grov- o. fabriks läderarb. 48 medl.
	Bs Hörken	23	.	21	21	21	21	21	
	Eslöv	14	70	11	58	8	8	49	
	Härnösand	17	-	12	22	11	11	22	
	Jönköping	53	61	39	35	15	7	15	
	Karlstad	34	31	25	21	19	10	21	
	Katrineholm	32	15	29	12	29	19	12	
	Kävlinge 1.	36	34	28	26	23	28	26	
	„ 2.	33	125	20	40	16	17	38	
	„ 3.	46	.	20	68	16	13	54	
Lomma	375	233	68	97	39	32	82		

Socialdemokratiska omröstningar 1901-1907

213

Forts. Tabell A

	Ort	Medl.		Deltagare		»Ja»			Anm.
		1904	1907	1904	1907	1904:1	1904:2	1907	
	Lund 1.	183	531	85	276	47	40	192	fabriksarb. grov- o. fabriks
	„ 2.	184	161	124	116	78	50	105	
	Summa	1.396	1.883	590	1.017	374	302	825	
Gruvarb.	Grängesberg	288	377	198	360	177	152	293	
Järn- o. metallarb.	Arlöv	172	169	8	139	7	3	136	60 medl.
	Eslöv	35	.	26	74	24	21	60	
	Grängesberg	85	106	61	89	20	21	53	
	Gävle	290	240	125	214	77	42	113	
	Härnösand	25	7	12	6	5	2	3	
	Jönköping	196	138	108	27	70	42	10	
	Karlshamn	25	50	14	30	6	4	17	
	Karlstad	160	246	91	92	45	16	59	
	Lund	225	305	147	195	90	66	135	
	Norrköping	165	254	76	107	28	18	75	
	Sundsvall	27	8	17	8	11	8	6	
	Söderhamn	44	44	21	38	17	9	4	
	Summa	1.449	1.641	706	1.019	400	252	671	
Murare	Eslöv	22	32	7	11	3	5	1	12 medl.
	Jönköping	25	30	23	23	18	18	21	
	Karlshamn	23	23	23	19	11	6	10	
	Karlstad	40	16	32	15	21	20	4	
	Katrineholm	26	.	16	13	10	4	11	
	Lund	150	105	55	40	25	24	25	
	Norrköping	128	80	85	52	41	41	36	
	Ronneby	7	14	6	11	0	0	11	
	Sundsvall	23	.	10	27	0	0	14	20 medl.
	Summa	444	340	257	211	129	118	133	
Skoarb.	Eslöv	168	171	140	91	121	117	74	
	Gävle	25	14	16	13	6	3	8	
	Karlshamn	20	21	15	19	14	13	15	
	Kävlinge	83	109	61	71	52	53	70	
	Lund	45	51	32	28	16	14	18	
	Norrköping	63	51	39	44	17	14	23	
	Ronneby	20	20	18	15	2	2	7	
	Summa	424	437	321	281	228	216	215	

214

Bernt Schiller

Forts. Tabell A

	Ort	Medl.		Deltagare		»Ja»			Anm.
		1904	1907	1904	1907	1904:1	1904:2	1907	
Skrädderi- arb.	Eslöv	10	14	9	4	8	8	3	
	Gävle	44	56	23	53	9	7	28	
	Karlshamn	26	23	11	16	11	2	16	
	Karlstad	24	47	21	28	6	2	21	
	Luleå	26	24	14	16	6	4	14	
	Lund	65	90	31	57	20	18	40	
	Norrköping	52	65	22	41	20	14	29	
	Ronneby	10	10	8	8	4	1	6	
	Sundsvall	33	32	21	21	0	0	10	
	Söderhamn	25	25	14	11	11	8	3	
	Summa		315	386	174	255	95	64	170
Sågverks- ind.arb.	Karlstad	46	130	20	48	14	1	43	
	Norrköping	100	66	27	25	25	19	16	
	Sundsvall 1.	24	112	10	55	9	1	18	Kubikensborg
	„ 2.	11	49	10	16	10	10	15	Hörningsholm-St. Näs
	„ 3.	8	44	6	22	4	2	3	Heffner-Örtviken
	„ 4.	25	100	25	58	18	2	55	Stockstrands
	„ 5.	38	45	22	21	14	8	2	Skönvik-Östrand
	„ 6.	23	163	19	68	14	6	66	C. M. A. Utviks
	Söderhamn 1.	24	51	13	13	11	1	6	avd. 7
	„ 2.	59	125	8	42	6	2	38	Lervik
Summa		358	885	160	368	125	52	262	
Tobaks- arb.	Gävle	57	41	50	41	10	4	2	
	Lund	39	53	37	50	9	5	15	
	Summa		96	94	87	91	19	9	17
Transp.- arb.	Gävle	150	302	39	122	38	36	65	Stuveriarb.
	Härnösand	24	23	11	13	6	6	13	Hamnarb.
	Norrköping 1.	27	40	26	13	17	19	11	S. hamnarb.
	„ 2.	302	297	238	207	121	71	142	Hamn- o. stuv.
	Summa		503	662	314	355	182	132	231
Träarb.	Arlöv	55	75	14	47	8	4	27	
	Eslöv	12	40	10	19	3	3	12	
	Grängesberg	52	87	31	81	22	22	59	
	Gävle	57	.	43	100	32	24	59	Snickeriarb. 98 medl.

Forts. Tabell A

	Ort	Medl.		Deltagare		»Ja»			Anm.
		1904	1907	1904	1907	1904:1	1904:2	1907	
	Jönköping	20	17	12	13	10	1	6	Möbelarb.
	Karlshamn	13	11	12	11	6	3	9	Snickeriarb.
	Katrineholm	56	65	54	64	43	15	52	
	Kävlinge	34	22	16	19	13	14	19	
	Lund 1.	186	210	53	83	22	22	29	= timmermän 1907
	„ 2.	35	30	13	26	4	3	10	modellsnickare
	Norrköping 1.	106	78	69	15	40	33	6	möbelarb.
	„ 2.	80	104	68	88	50	48	46	
	Sundsvall	33	.	14	21	5	2	0	7 medl.
	Söderhamn	16	12	14	11	14	13	5	
	Summa	755	872	423	598	272	207	339	
Typografer	Gävle	72	86	39	75	21	13	23	
	Lund	98	83	88	79	32	26	52	
	Summa	170	169	127	154	53	39	75	

¹⁸ Storstrejksomröstningen 1904 blankett B samt Storstrejksomröstningen 1907. Medlemssiffrorna 1907 finnes ej i omröstningsresultatet (und. Arlov), utan har hämtats från SAP:s styrelseberättelse år 1907 1:sta kv. Deltagarantalet 1907 = summan av ja- och nejroster.

Där medlemsuppgift saknas (-) eller är logiskt omöjlig (·), har vid summeringen räknats med deltagarantalet. I anmärkningskolumnen har i sistnämnda fallet angivits den i SAP:s berättelse upptagna medlemssiffran. I 1904 års omröstning deltog en del föreningar, som ej tillhörde SAP.

SUMMARY

Social democratic votes 1901-1907

Three times—in 1901, 1904 and 1907—the Social Democratic Party in Sweden (SAP) took a vote whether there should be a general strike to obtain universal suffrage (see table 1). The data from 1904 and 1907 permit us to investigate if there is any correlation between the workers' attitudes towards a general strike on these two occasions. SAP, which mainly consisted of affiliated unions, changed considerably between 1904 and 1907 (table 2 and 3). A correlation test (Pearson's formula) for all local units—"arbetarkommuner"—of the SAP only gives $r=0.42$, $r^2=0.18$. For 18 places, however, we can study how workers from different unions voted (table A and abridged table 6). The correlation between the percentage of votes cast for a general strike in the unions in 1904 and in 1907 respectively is as high as $r=0.82$, $r^2=0.67$ i.e. 67 % of the distribution of the votes for a general strike in 1907 is explained by the distribution in 1904 (p. 209). Miners, shoe workers, laborers more than others voted for the general strike both in 1904 and in 1907. We can also include the stone-cutters as can be seen from table 4. Tobacco- and brewery workers, founders and typographers on the other hand were against on both occasions. Of several possible *causes* for the correlation the division of the unions into unskilled and skilled workers seems to be the most plausible one.